

3 KRONIKA²⁰²¹ 69

IZ ZGODOVINE ŠOŠTANJA

69
2021

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine Šoštanja

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2021, letnik 69, številka 3 – Iz zgodovine Šoštanja

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Eva Holz (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana),
dr. Miha Kosi (Ljubljana), dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

25. oktobra 2021

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2022

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji je/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke je finančno podprla tudi Občina Šoštanj

OBČINA ŠOŠTANJ

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

500 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Prapor trga Šoštanj iz leta 1791 / Banner of the market town of Šoštanj from 1791 (Universalmuseum Joanneum, inv. št. / Inv. Nr. 951)

Na zadnji strani/ Back cover: Neorenesančni okras na Kajuhovem domu (nekdanji hotel Avstrija) v Šoštanju / Neo-Renaissance decoration on the façade of the »Kajuhov dom« (former Hotel Austria) in Šoštanj (foto / Photo: Barbara Žabota)

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)

ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Šoštanj)(082)

IZ zgodovine Šoštanja / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. -
Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2021. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 69, št. 3)

ISBN 978-961-6777-28-5
COBISS.SI-ID 82590467

KAZALO

Miha Preinfalk:	Šoštanj – na poti iskanja nekdanje veljave.....	407
	Šoštanj: On the path of retracing its former standing	409

Razprave

Tone Ravnikar:	Trg Šoštanj v srednjem veku	411
Boris Golec:	Šoštanj v stoletjih trške avtonomije.....	425
Boris Golec:	Trg Šoštanj po prvem ljudskem štetju leta 1754.....	473
Igor Sapač:	Gradova Žamberk in Forhtenek. Arhitekturnozgodovinski oris	493
Igor Sapač:	Grad in dvorca v Šoštanju. Arhitekturnozgodovinski oris	533
Miha Preinfalk:	Rodbina Del-Negro. Genealoška skica šoštanjskih graščakov	619
Rok Poles:	S praporom in partizano skozi luknjo pri vretenu. Prostorske in obredne značilnosti obhoda pomirja trga Šoštanj.....	639
Lilijana Urlep:	Kako je trg Šoštanj v obdobju jožefinskih cerkvenih reform skoraj dobil samostojno župnijo. Izsek iz cerkvenoupravne zgodovine trga Šoštanj	673
Aleksander Žižek:	Med hudodelci Deželjskega sodišča Šoštanj.....	687
Aleksandra Gačič:	Odšli so iz Šoštanja, a nikoli pozabili nanj – Josip, Mihael in Bogumil Vošnjak.....	703
Franc Rozman, Miha Šimac:	<i>Vse doseže, kar mu drago:</i> Johann baron Samonigg (1839–1915)	717
David Vidmar Čeru:	»Živel najmlajše mesto štajerskega zaledja!« Administrativni povzdig Šoštanja iz trga v mesto maja 1911	739
Miran Aplinc:	Šoštanj in Šaleška dolina v popisih prebivalstva od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne.....	757
Miha Šimac:	<i>Pozdravi iz Šoštanja:</i> od časopisnihotic do zaporniških aktov (1890–1918)	773
Špela Poles:	Poldrugi vagon kanditov in slaščic na mesec. O Rajšterjevi tovarni čokolade, bonbonov in slaščic v Šoštanju	785
Bogdana Marinac:	Dušan Mayer, kapitan dolge plovbe iz Šoštanja, in življenje pomorščakov v njegovem času	797
Klemen Kocjančič:	»Hitlerjansko gnezdo«: iz zgodovine Šoštanja med drugo svetovno vojno	823
Danilo Čebul:	Živeti v Šoštanju – mestu luči in visokih dimnikov	843
Bogdan Kolar:	Lokovičan Ivan Kešpret – fotograf in učitelj v Indiji	865

Milana Klemen, Urška Todosovska-Šmajdek:

Vila Mayer, vila Široko in dvorec Gutenbüchel
s parkom – konservatorski oris stavbne in
vrtnoarhitekturne dediščine875

Luka Bogovčič:

Ponovno odkrite lepote in skrivnosti Vile Mayer.
Konservatorsko-restavratorski posegi v Vili Mayer897

**Matija Zorn, Mateja Breg Valjavec,
Daniela Ribeiro:**

Preoblikovanje pokrajine zaradi pridobivanja
lignita – na primeru Šoštanja in okolice.....915

Gradivo

Domoznanska dejavnost Knjižnice Velenje
(*Andreja Ažber*)929

Po razstavah

Muzej usnjarstva na Slovenskem (MUS)
(*Miran Aplinc*)935

Vila Mayer (*Špela Poles*).....941

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929.52Vošnjak(497.4Šoštanj)"1850/1939"

Prejeto: 14. 7. 2021

Aleksandra Gačićdr., Rožnik 17, SI-3270 Laško
E-pošta: aleksandra.gacic@gmail.com

Odšli so iz Šoštanja, a nikoli pozabili nanj – Josip, Mihael in Bogumil Vošnjak

IZVLEČEK

Pričujoči članek predstavlja življenje in delo treh znamenitih Vošnjakov, Josipa, Mihaela in Bogumila. Na kratko se ozremo na njihovo življenje in delo. Glavni poudarek članka je na njihovem delovanju in prispevku k razvoju trga oziroma mesteca Šoštanj, od koder prva dva Vošnjaka izhajata, medtem ko je bil Bogumil kot sin Mihaela Vošnjaka na kraj prav tako navezan in mu je ob določenih trenutkih pomagal. Tako članek osvetljuje delovanje in prispevek treh Vošnjakov v obdobju od druge polovice 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne.

KLJUČNE BESEDE

Šoštanj, Mihael Vošnjak, Josip Vošnjak, Bogumil Vošnjak

ABSTRACT

*THEY LEFT ŠOŠTANJ, BUT THEY NEVER FORGOT IT.
JOSIP, MIHAEL, AND BOGUMIL VOŠNJAK*

The article outlines the life and work of three famous members of the Vošnjak family—Josip, Mihael, and Bogumil. Its main focus is on their activities and contributions to the (market) town of Šoštanj, the birthplace of the first two. Mihael Vošnjak's son Bogumil was also very attached to the town and helped it whenever he could. The article therefore sheds light on the profound mark that the three Vošnjaks left on Šoštanj between the second half of the nineteenth century and the beginning of the Second World War.

KEY WORDS

Šoštanj, Mihael Vošnjak, Josip Vošnjak, Bogumil Vošnjak

Uvod

Ob obletnicah trgov, mest in občin se pogosto ozremo tudi na osebe, ki so prispevale k razvoju kraja, iz katerega izhajajo ali je kraj celo prepoznaven po njih. Nič drugače ni s Šoštanjem, mestecem, ki ga je v preteklosti zaznamovala znamenita usnjarska družina Vošnjak, katere odtise je mogoče zaznati tudi danes. Usnjarju Mihaelu (1804–1879) in njegovi soprogi Jožefi Vošnjak se je v zakonu rodilo šest otrok, med katerimi so vidne uspehe dosegli zlasti trije sinovi: Franz Xaver ter Josip in Mihael Vošnjak. V pričujočem članku bo beseda tekla predvsem o zadnjih dveh, ki se jima bo pridružil še nečak prvega oziroma sin drugega, Bogumil Vošnjak. Naključje ali ne, pred 110 leti, ko je Šoštanj postal mesto, je hkrati izgubil svojega velikega meščana Josipa Vošnjaka, ki je preminil oktobra 1911. Lansko leto je bilo zaznamovano s 100-letnico smrti njegovega mlajšega brata Mihaela Vošnjaka, medtem ko bo naslednje leto minilo 140 let od rojstva njegovega edinca. Josip in Mihael Vošnjak sta eni znamenitejših osebnosti, ki jih je dal Šoštanj. Brata sta v kraju bivala le v svoji mladosti, a sta se vanj rada vračala tudi pozneje in se ga spominjala. Predvsem kot politika sta za slovenski narod in s tem tudi Šoštanj izvojevala marsikatero koncesijo, četudi na prvi pogled še tako majhno, a vsekakor pomembno. Za Šoštanj in Šaleško dolino, čeprav rojen v Celju, je veliko zanimanja pokazal tudi Mihaelov sin Bogumil Vošnjak. Pričujoči članek je tako preplet življenja, dela ter spominov na Šoštanj in Šaleško dolino treh Vošnjakov, ki so svoj pečat pustili ne le v mestecu pod Pustim gradom, temveč so pomembno prispevali k narodnostnemu, gospodarskemu in političnemu razvoju slovenskega naroda.

Družina Vošnjak in Šoštanj

»Zraven Savinjske doline je gotovo Šaleška, ki je od Savinjske ločena po nizkem hribovju, ena najlepših vsega slovenskega Štajerja. Glavni kraj te doline je prijazni trg Šoštanj, ki se na spodnjem koncu doline razprostira med Pako in vznožjem lokviških gor in tudi še onstran Pake, kjer stoji poblevni kolodvor železnice Celje – Velenje, in se čedalje več novih hiš zida. Tu je sodišče, šola in tik železnice na novo postavljeni, moderno opremljeni hotel 'Austria'. Črez Pako vodi železni most na glavni trg, okinčani s soho sv. Marije. Ob Paki se širijo poslopja velike usnjarske tovarne z visokimi dimniki. Sredi trga je na desni Narodni dom s posojilnico in čitalnico, na levi občinska hiša, nekdanji magistrat z majhnim stolpom. Cerkevica sv. Mohorja in Fortunata je postavljena na skalo nad trgovom.«¹ Tako je leta 1905 Josip Vošnjak v uvodu svojih Spominov podal podobo takratne Šaleške doline in Šoštanja, ki je le pet let po zapisu teh besed dobil status mesta.

Izvoru rodbine Vošnjak se na tem mestu ne bom posvečala, saj je bilo o njem napisanega že precej. A zaradi tematike, o kateri pišem, je neizogibno predstaviti družino znamenitih bratov Josipa in Mihaela Vošnjaka. Njun oče je bil Mihael Vošnjak (1804–1879), ki se je leta 1829 poročil z Jožefo Križan, hčerko davčnega zakupnika iz Šentilja pri Gradišču, katere družina je v današnjih Arnačah posedovala veleposestvo, gostilno, trgovino in pivovarno.² Poleg Josipa in Mihaela so se zakoncema rodili še štirje otroci: Marija (1830), Franz Xaver (1832), Ferdinand (1838) in Vincencija (1840).³

Najstarejša hči Marija Vošnjak se je leta 1849 poročila z očetovim bratrancem Vincencem, iz njune zakonca pa izhaja stranska veja Vošnjakov vse do danes. Najstarejši sin Franz Xaver je, kot je bilo v navadi, nadaljeval usnjarsko obrt v Šoštanju in prevzel očetovo posest. Skupaj z bratom Josipom je ustanovil šoštanjsko hranilnico in bil nekaj let celo njen odgovorni vodja. Vendar se najstarejši brat med zapisi Josipa in Mihaela ter pozneje Bogumila Vošnjaka redko pojavlja. Bratje so namreč imeli različne poglede na narodnostno opredelitev. Franz Xaver je bil proti koncu življenja že precej nemško usmerjen. Brata mu »na njegovi poti narodnega odpadništva« nista sledila. Tudi njegova sinova Hans in Franz sta se po poroki z Nemkama ponemčila. Razvila sta šoštanjsko veleusnjarno Woschnagg & Söhne, ki je v lasti družine ostala do konca druge svetovne vojne.⁴ Da je do razpota pri narodnostni opredelitvi v družini Vošnjak prišlo v poznejšem času, ko so bili bratje že odrasli, je mogoče slutiti iz zapisa Josipa Vošnjaka: »V naši hiši smo med seboj nemško govorili, toda znali smo tudi slovensko. Čutili pa se nismo ne za Nemce ne za Slovence, ker se za narodnost sploh nikdo ni menil do l. 1848 in nam je jezik le bil sredstvo, da se sporazumemo med seboj in z drugimi.«⁵

Josip Vošnjak (1834–1911), politik, pisatelj in zdravnik

Dr. Josip Vošnjak, rojen 4. januarja 1834, je bil zdravnik, pisatelj in poslanec v deželnih zborih v Gradcu in Ljubljani ter državni poslanec na Dunaju. V zakonu so se mu rodili štirje otroci.⁶ Kljub temu da je v Šoštanju preživel le mladostniška leta, se je v njem dobro zapisal.⁷

Dejstvo, da brata Vošnjak nista bila rojena v revni družini, je bilo v prvi polovici 19. stoletja izjemnega pomena. Za Josipa Vošnjaka »je bila to, da ni bil rojen pod slamnato kmečko streho, prva srečna okoliščina nje-

² Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 18.

³ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 9.

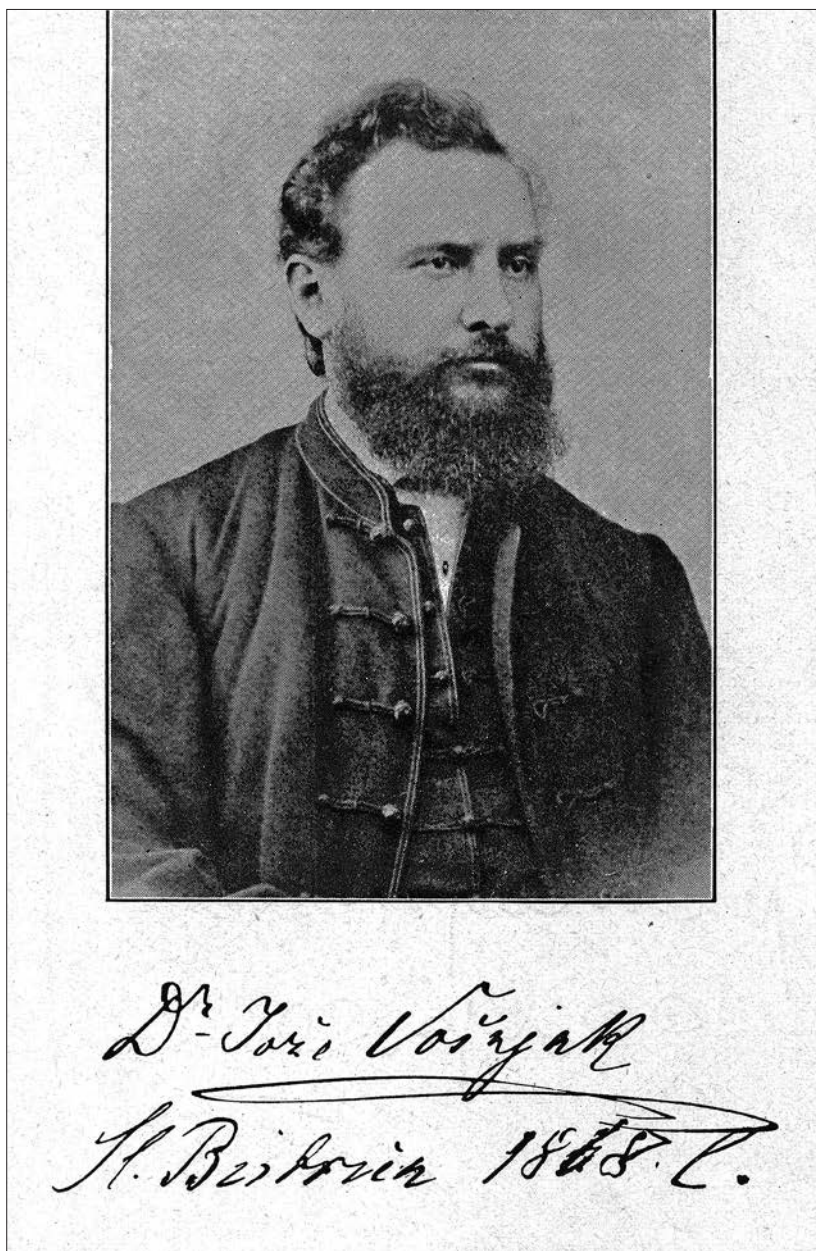
⁴ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 9; Hudaes, *Šoštanj*, str. 17; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 17.

⁵ Grdina, *Spomini*, str. 134.

⁶ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 9; Hudaes, *Šoštanj*, str. 17.

⁷ Hudaes, *Šoštanj*, str. 18.

¹ Vošnjak, *Spomini*, str. 7.

Josip Vošnjak v taborskih časih, Slovenska Bistrica, 1868 (hrani: Muzej Velenje).

govega otroštva ...». Tudi njegov nečak Bogumil Vošnjak, ki je strica izjemno cenil in se po njem pogosto zgledoval, je svojo šoštanjko rodino označil »že kot meščane in obrtnike, kot srednji stan bidermajerskega formata in mentalitete«.⁸

Oče Mihael Vošnjak je vsem svojim otrokom zagotovil osnovno šolanje, dva od njih, Josipa in Mihaela, pa je poslal na nadaljnje šolanje. Ker je najstarejšemu sinu zapustil družinsko posest in posel, je mlajšima Josipu in Mihaelu poleg šolanja kupil tudi posesti. Starodavna šoštanjka šola je imela sedež v poslopju magistrata. Vošnjakove otroke je poučeval

učitelj Peter Musi, ki je med drugim napisal slovenski abecednik *Navod v branje za mladost nedelskih šol*.⁹ Otroci so v Šoštanju obiskovali ljudsko šolo, in sicer enorazrednico. »Prvo svoje znanje sta črpala oba brata na šolskih klopih učilnice, kjer je podučeval idealni staroslovenski učitelj Peter Musi, sotrudnik škofa Slomškega pri sestavljanju slovenskih učnih knjig.«¹⁰

Šoštanj je v tistih časih veljal za nemški kraj na Spodnjem Štajerskem, zato je bila nemščina edini

⁸ Schmidt-Snoj, *Josip Vošnjak*, str. 11.

⁹ Stropnik, *Izbrane slovstvene biografije*, str. 52.

¹⁰ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 10–11; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 9; *Südsteirische Post*, 8. 4. 1891, str. 1, »Mihael Vošnjak«; Vošnjak, *Spomini*, str. 11; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 23–24.

učni jezik tudi za brata Vošnjaka. Vošnjaki so nemščino poleg slovenščine pogosto uporabljali tudi doma, kot je bilo predhodno že omenjeno v enem izmed zapisov Josipa Vošnjaka. Ta je zasluge za ohranjanje slovenskega jezika pripisal prav prvemu učitelju Petru Musiju; kot je zapisal, je bil Musi »slovenskega mišljenja že v času, ko drugi vedeli niso, da smo sploh Slovenci na svetu«. Josip Vošnjak je v *Spominih* pisal, da je Musi učiteljeval še takrat, ko je sam že zaključil študij. Musijev vpliv na Vošnjakove otroke je bil odločilen tudi za njihovo nadaljnjo življenjsko pot. Musi je otrokom in staršem svetoval, naj se izučijo kakšne obrti in se »razgledajo po svetu«, čeprav bodo morda ostali na kmetiji: »Vunder pa če ravno tu in tam eno drevo odleti, ne bodem jenjal po mnogih skušnjah sadonosnic rediti. Saj tudi vas sto učencev učim in zna biti, da se jih komaj deset izobrazilo bode, kakor želimo, vunder še zato šole ne bomo poderli.« Dva od teh desetih otrok sta bila Josip in Mihael Vošnjak.¹¹ Josip Vošnjak je v Šoštanju ostal do desetega leta starosti, nato je sledilo šolanje v Celju in na Dunaju.

Tudi pozneje, ko sta odšla na študij, sta se mlada Vošnjaka ob počitnicah vračala v domači kraj, kjer sta hodila na izlete v bližnjo in daljno okolico. V spominih na tiste radostne dni je Josip Vošnjak zapisal, da se študenti takrat niso pečali s političnimi, narodnostnimi in socialnimi vprašanji. Med letom so se pridno učili, le redko so zašli v krčmo ali kavarno, medtem ko so se med počitnicami veselili življenja.¹²

Da je imel rojstni kraj rad in da je bil ponosen nanj, razkrivajo njegovi odkritosrčni zapisi v *Spominih*: »Na tej verandi sem mnogokrat stal kot dijak vtopljen, kakor vsak mladenič, v vsakojake fantazije in tudi pozneje, kadarkoli sem se vrnil v svoj rojstni kraj, nisem zamudil obiskati priljubljene verande in razgrevati se ob spominih na dijaška leta. Prav pod to verando je razvrščenih kakih sto hiš šoštanskega trga, ki je, kakor druga mesta in trgi, nastal po naselitvi obrtnikov pod zaščito viteških gradov. Trg pa ni bil podložen graščini, ampak je bil tako zvan 'landesfürstlicher Markt' [deželno knežji trg] s svojim magistratom, s svojim na tri leta izvoljenim 'Marktrichter-jem' [trškim sodnikom] in svojim sindikatom, oziroma občinskim tajnikom.«¹³ A kot se v življenju vse spreminja, se sčasoma spreminjajo tudi podobe krajev in navade ljudi, ki v njih prebivajo. Tako je ugotavljal, da ni bilo nič drugače z njegovim rojstnim krajem in njegovo neposredno okolico. Rad se je spominjal, kako so se kot otroci in mladeniči hodili kopat in sprehajati na majhno kopališče v Topolšico, ki pa je konec 19. stoletja dobilo novo podobo, zato domačinom ni bilo več tako zlahka dostopno: »Od tega kmeta je kupil celo posestvo leta

1898. neki podvzeten zdravnik z Dunaja in napravil tu moderno kopališče s solničnimi, zračnimi in električnimi kopelmi in vegetariansko hrano. Tudi navaden obiskovavec se ne more več za 3 krajcarje kopati. Prejšnja idila s priprosto kmetjsko postrežbo za ljudi krepkih čutnic se je morala umakniti modernemu zdravilišču za moderne nevrastenike. Tod letajo od velikomestnega življenja prenasočene moške in ženske osebe boste po peščenih potih, se dajo peči solničnim žarkom in spe v odprtih kolibah, da si popravijo svoje razdrapane čutnice vsaj za čas do prihodnje sezone.«¹⁴

Tri razrede glavne šole in dva razreda gimnazije je Josip Vošnjak obiskoval v Celju, gimnazijo pa je nadaljeval v Gradcu. Do leta 1848 je bil štipendist in gojenec ustanove župnika Maksa Mihaela Krelliusa, sedmi in osmi razred pa je končal na Dunaju. Tam je od jeseni 1852 študiral medicino ter bil leta 1858 promoviran za doktorja medicine in doktorja kirurgije, nato je kot zdravnik služboval v različnih krajih.¹⁵

Po zaključku študija se je najprej vrnil v Šoštanj, saj je menil, da je teoretično dobro podkovan, vendar se je zavedal, da mora svoje znanje še izpopolniti. Verjel je, da bo to najbolje opravil prav v rojstem kraju. A takrat je v Šoštanju že deloval priljubljeni kirurg dr. Neckermann, zato Josip Vošnjak ni imel veliko dela. V letu 1858/59 v Šoštanju ni bil zadovoljen ne z družbo ne z bolniki. Mesto je zapustil julija 1859, ko je šel kot zasebni civilni zdravnik pomagat v ljubljansko vojaško bolnišnico. Nato se je njegova zdravniška pot nadaljevala v Kranju.¹⁶ Josip Vošnjak je bil med najvidnejšimi zdravniki svojega časa na Kranjskem in zelo delaven član kranjskega *Društva zdravnikov*; večkrat je predaval na društvenih sestankih ter se zavzemal za gradnjo nove deželne bolnišnice v Ljubljani in ureditev zdravniškega pokojninskega sklada. Kot zdravnik je služboval v kar nekaj slovenskih krajih, a je v svojem poklicu čutil vse manj zadovoljstva. Zdi se, da se mu je zdravniški poklic vse bolj odmikal in ga je videl le še kot sredstvo za zaslužek, medtem ko se je začel vse bolj zanimati za narodnostna vprašanja in politiko. Josip Vošnjak je na volitvah prvič nastopil leta 1867 in bil izvoljen v mariborski kmečki kuriji. Kmalu je postal eden najvidnejših štajerskih politikov. V štajerskem deželnem zboru, v katerem je ostal do leta 1877, se je zavzemal za jezikovno enakopravnost ter za uvedbo slovenskega učnega jezika v srednje šole in slovenščine v uradno življenje. Leta 1873 je bil izvoljen v državni zbor.¹⁷ Ko je bil v Kranjskem deželnem odboru (1878–1895), je vodil zdravstveni referat in dosegel

¹⁴ Prav tam, str. 10.

¹⁵ MV, Dr. Josip Vošnjak 7. I. 1834–21. X. 1911, Katalog razstave ob 150-letnici rojstva, dokument 1333/85, str. 3; Marušič, *Sto slovenskih politikov*, str. 208–209; *Osebnosti*, str. 1283–1284.

¹⁶ Schmidt-Šnoj, *Josip Vošnjak*, str. 53–54.

¹⁷ Čuček, *Slovenski poslanci*, str. 9–10; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 26.

¹¹ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 10–11; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 9; *Südsteirische Post*, 8. 4. 1891, str. 1, »Mihael Vošnjak«; Aplinc, *Vošnjaki*, str. 54–55.

¹² Vošnjak, *Spomini*, str. 48–52.

¹³ Prav tam, str. 8.

sprejetje zakona o stalnosti deželnih zdravnikov. Leta 1863 je pripravljajl knjigo *Poduk o človeku* ali *Kratek razklad človeške anatomije in fiziologije*. Objavil je članke: *Perva pomoč v smertnih nevarnostih*, *Proti žganju*, *Kaj človeštvo prideluje in uživa*, *Dolgost človeškega življenja* idr. Stanje na kirurškem oddelku v predantiseptični dobi je opisal v *Spominih I*. A kot omenjeno, se je za politiko začel zanimati pozno, saj se niti leta 1848 niti v dunajskih letih še ni globlje zavedal slovenstva, čeprav se je družil z bratoma Benjaminom in Gustavom Ipavcem, skladateljema in zdravnikoma, ki sta se opredelila že kot študenta.¹⁸

Pozneje je v krajih, kjer je služboval, ustanavljal društva ter mestno in kmečko ljudstvo budil k narodni zavednosti. Ko se je leta 1862 v celjskem okraju začela volilna propaganda, se je izkazal kot organizator ter pisec proglašov, programov, vabil in dopisov. V letih 1863–1864 je bil med ustanovitelji *Slovenske matice*, leta 1865 je sodeloval pri mariborskem slovenskem državnopravnem programu, bil dopisnik časnika *Slovenec* (1865–1867) ter soustanovitelj in sodelavec časnika *Slovenski gospodar* (1867). Napisal je brošuro *Slovenci, kaj čemo?* (1867), v kateri je zavrgel zgodovinsko načelo in se zavzel za *Zedinjeno Slovenijo*. Januarja 1867 je bil v mariborskem kmečkem okraju izvoljen za poslanca v štajerskem deželnem zboru, v katerem je ostal do leta 1877 in skupaj s pravnikom Mihaelom Hermanom začel boj za združitev vseh Slovencev v eno politično enoto s središčem v Ljubljani. V letih 1870–1871 je bil ponovno izvoljen v celjskem kmečkem okraju. Maja 1868 je bil med ustanovitelji časnika *Slovenski narod*. Najpomembnejši so bili njegovi nastopi v štajerskem deželnem zboru, kjer je leta 1868 zagovarjal jezikovno enakopravnost in *Zedinjeno Slovenijo*. Sodeloval je na skoraj vseh slovenskih taborih v letih 1868–1869. Na njih je bil eden izmed glavnih govornikov, s tem namenom je napisal brošuro *Slovenski tabori* (1869). Leta 1872 se je povezal s pisateljem Josipom Jurčičem ter pravnikom in pisateljem Valentinom Zarnikom, kar ga je postavilo v ospredje mladoslovencev. Zlasti ustanovitev Narodne tiskarne v Ljubljani leta 1872, v kateri je bil leta 1871 tajnik pripravljalnega odbora, leta 1872 tajnik odbora, nato dolgoletni član, v letih 1885–1886 pa predsednik, in nasprotovanje »starim« v *Slovenski matici* sta sprožila hude polemike.¹⁹

V dunajski državni zbor je bil torej izvoljen leta 1873, in sicer v kmečki kuriji okraja Celje, kjer je ostal do leta 1885. V tem obdobju je bil na čelu mladoslovencev, leta 1873 je bil izvoljen za predsednika

mladoslovenskega centralnega volilnega odbora in leta 1874 za predsednika *Narodnega društva*. Vošnjak je kot politik pomembno vplival na narodnostno prebujenje Spodnje Štajerske. V funkciji državnega poslanca se je zavzel za ustanovitev gimnazije na Ptujju (1869) in vinarske šole v Mariboru (1872), leta 1874 je zahteval pravico do slovenskega jezika v srednjih šolah in splošno volilno pravico, leta 1876 je obsodil zunanjo politiko, ki jo je do Balkana vodil avstro-ogrski zunanji minister Gyula Andrassy.²⁰ Aprila 1880 je bila sprejeta njegova resolucija o uvedbi slovenskega učnega jezika v srednjih šolah na Kranjskem, Spodnjem Štajerskem, Koroškem, Primorskem (tudi v Trstu) ter v učiteljskih pripravnicah v Ljubljani in Mariboru. Decembra 1880 se je zavzel za ohranitev gimnazije v Kranju.²¹ Njegovo zadnje politično dejanje je bilo izbojevanje slovenskih vzporednic na celjski gimnaziji, pri čemer je tesno sodeloval z bratom Mihaelom.²² Ševeda je imela vsaka koncesija, ki jo je Josip Vošnjak izbral Slovincem, posredni učinek tudi na nemški kraj Šoštanj.

Marca 1895 se je upokojil, odložil vse službene in politične funkcije ter se preselil na svoje vinogradniško posestvo na Visolah, ki mu ga je kupil oče Mihael. Josip Vošnjak je znan tudi kot pisatelj. Sprva se je uveljavil v leposlovju, čeprav se je v slovenski javnosti pojavil šele sredi sedemdesetih let. Tudi v dramatik je vstopil dokaj pozno, po svojem petdesetem letu, čeprav je na pisanje mislil že v dijaških letih. Kot dramatik je pisal domoljubne in socialne komedije.²³

Josip Vošnjak je umrl star 78 let, in sicer 21. oktobra 1911 na Visolah pri Slovenski Bistrici, kjer je tudi pokopan. Pokopal ga je župnik Pankracij Gregorc 24. oktobra 1911 na pokopališču pri češkem svetniku sv. Venčeslavu poleg groba njegove prve hčerke Zorike.²⁴

Kljub temu da večji del življenja ni preživel v Šoštanju, je Josip Vošnjak poleg že omenjenih posrednih koncesij, ki jih je kot deželni in državni poslanec izbojeval za slovenski narod, rodnemu Šoštanju zgradil trdne temelje za nadaljnji tako gospodarski kot narodnostni razvoj. Leta 1858 je namreč ustanovil prvo lekarno v Šoštanju, leta 1874 je dal pobudo za ustanovitev šoštanske posojilnice, in sicer skupaj z očetom Mihaelom in šoštanskim notarjem Franom Rapocem.²⁵

¹⁸ MV, Dr. Josip Vošnjak 7. I. 1834–21. X. 1911, *Katalog razstave ob 150-letnici rojstva*, dokument 1333/85, str. 3; Marušič, *Sto slovenskih politikov*, str. 208–209; *Osebnosti*, str. 1283–1284; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 26–27.

¹⁹ MV, Dr. Josip Vošnjak, str. 3; Marušič, *Sto slovenskih politikov*, str. 208–209; Prunk, *Slovenski narodni vzpon*, str. 79, 100; *Osebnosti*, str. 1283–1284; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 27–28.

²⁰ Rahten, *Zaveznštva in delitve*, str. 55; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 29.

²¹ Grdina, *Slovenci*, str. 73; *Osebnosti*, str. 1283–1284; Rahten, *Jugoslovanska velika noč*, str. 32; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 29.

²² Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 30.

²³ Prav tam, str. 31.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Hudales, *Šoštanj*, str. 18.

Mihael Vošnjak (SI AS 1039, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, mapa 1).

Mihael Vošnjak (1837–1920), inženir, politik in oče hranilništva na Slovenskem

Josipov mlajši brat Mihael se je rodil 18. septembra 1837, prav tako v Šoštanju. Tudi on je tako kot brat Josip zgodnja otroška leta preživel v rojstnem kraju, kjer je najprej obiskoval šolo. Kot njegovega brata je tudi Mihaela poučeval učitelj Musi. Tretji razred je v šolskem letu 1847/1848 že obiskoval na normalki v Celju, kjer ga je poučeval daljni sorodnik Oswald Schellander. Pri njem je Mihael Vošnjak tudi bival, enako kot pred njim njegov brat Josip. Pri omenjenem učitelju so se dijaki pridno učili, zato uspeh ni izostal. Tretji razred je bil neke vrste pripravljavnica za vstop v gimnazijo, a o slovenskem jeziku takrat seveda ni bilo govora. Prihodnje šolsko leto se je Mi-

hael Vošnjak vpisal v celjsko realko, ki jo je obiskoval do leta 1850. Kot zanimivost naj omenim, da je bil v ohranjenem katalogu celjske gimnazije priimek Josipa Vošnjaka zapisan kot Woschnak in ne Woschnagg. Od leta 1859 se je začel podpisovati po pravih novega slovenskega pravopisa, torej Vošnjak. Kot Vošnjak se je pozneje podpisoval tudi mlajši Mihael, ki se je na celjsko realko vpisal v za Slovence pomembnem letu 1848. V starosti se je rad spominjal, da so si vsi celjski dijaki, tako slovenski kot nemški, na čepice natikali slovenske kokarde. Jeseni 1850 se je Mihael vpisal na višjo realko v Gradcu, na kateri je leta 1852 zaključil zadnja dva letnika.²⁶

²⁶ Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 25; Vošnjak, *Spomini*, str. 55.

Ker je brat Josip že bival in študiral na Dunaju, si je tega želel tudi Mihael Vošnjak, in sicer je želel študirati na politehniki. Ker je bil star komaj petnajst let, so ga zaradi mladosti zavrnil, zato se je bil primoran vrniti v Gradec, kjer se je vpisal na politehnično šolo na Joanneumu. Šola na Joanneumu v Gradcu ga je namreč morala sprejeti, ker je v istem kraju že obiskoval srednjo šolo. Po štirih letih jo je leta 1856 uspešno zaključil.²⁷

Ob počitnicah se je Mihael Vošnjak, tako kot njegov starejši brat Josip, rad vračal v domači kraj, kjer sta z bratom, s katerim sta se od takrat srečevala le ob počitnicah, hodila na izlete. Eden izmed izletov je brata Vošnjak vodil prek Pohorja, kjer so jima družbo prav tako delali prijatelji. Mihael Vošnjak se je pod vplivom starejšega brata navdušil za pohodništvo, primernih krajev v okolici domačega kraja ni manjkalo, in to strast kasneje prenesel na sina Bogumila.²⁸

Zaradi nadarjenosti, blestel je predvsem pri matematiki, ga je njegov profesor želel prepričati, da bi nadaljeval študij matematike in si tako ustvaril univerzitetno kariero. A Mihaela Vošnjaka to ni pritegnilo, želel si je namreč praktičnega, tehničnega dela.²⁹ Neposredno po koncu šolanja je poleti 1856 kot prostovoljec praktikant sodeloval pri trasiranju železnice Celje–Savinjska dolina–Šoštanj–Velenje–Celovec. Zadnji letnik je zaključil na politehniki na Dunaju v oddelku železnice, in sicer konec julija 1857, ko ni bil star še niti dvajset let.³⁰ V času študija na Dunaju sta se med tednom brata le redko srečala, najpogosteje pri bratih Benjaminu in Gustavu Ipavcu, ki sta prav tako študirala medicino, in vsako soboto v dijaškem društvu. Omenimo še, da se je morda prav pod vplivom bratov Ipavec začela pri Mihaelu in Josipu Vošnjaku prebujati slovenska zavest. Leta 1857 sta brata Vošnjak dokončala študij in skupaj preživela zadnje počitnice.³¹

Mihael Vošnjak se je torej konec julija 1857 zaposlil kot železniški inženir. Sprva je zaradi službe bival na Rakeku. Pri Južni železnici, pri kateri je bil zaposlen v naslednjih letih, je imel priložnost spoznati precejšen del slovenskega ozemlja od Maribora do Trsta ter preučiti gospodarske razmere in možnosti za gospodarski razvoj.³² A usoda je poskrbela, da je mladi železniški inženir nevarno zbolel za tifusom, ko je služboval v Nabrežini. Od tam ga je brat Josip odpeljal v Šoštanj, da bi okrevljal. Po preboleli bolezni, zaradi katere bi skoraj umrl in ki mu je pustila posledice za vse življenje, je bil kot inženir in nadzornik premeščen na različne železnice. V času službovanja je bila Mihaelu Vošnjaku zaupana naloga preučiti

tehnične in komercialne elemente za novonačrtovano linijo Celje–Savinjska dolina–Velenje–Slovenj Gradec–Spodnji Dravograd. To ne preseneča, saj mu je bilo kot domačinu to območje dobro znano, hkrati je ta odsek preučeval že kot študent. O načrtovani trasi je nato izdal obsežen elaborat.³³

Mihael Vošnjak je že leta 1856 prostovoljno sodeloval pri sestavljanju načrta za graditev omenjene železnice. Leta 1871 mu je ravnatelj Južne železnice Friedrich Julius Schüller naročil, naj preuči vprašanje izgradnje železnice Celje–Spodnji Dravograd, vendar je državni zbor gradnjo omenjene trase zavrnil. Enajst let pozneje, 12. februarja 1882, je Mihael Vošnjak sklical shod interesentov te železnice v Šoštanju, ki naj bi se posvetovali o izgradnji savinjsko–šaleške železnice, vendar brez uspeha. Južna železnica je za t. i. savinjsko železnico sicer pokazala zanimanje, vendar razmere niso dovoljevale izvedbe projekta. A Mihaela Vošnjaka to ni ustavilo, kar je naposled obrodilo sadove. V Celje so namreč poslali novega komercialnega uradnika, s katerim je Mihael Vošnjak obhodil linijo Celje–Savinjska dolina–Šoštanj. Namen tega obhoda je bil zbrati potrebne podatke za izračun rentabilnosti proge. Vošnjaku je bil uspeh že skoraj zagotovljen, vendar so bile denarne rezerve, namenjene izgradnji šaleške proge, porabljene, saj je prišlo do velikih poplav na Tirolskem.³⁴

A Šoštanjčani so se lahko zahvalili le jekleni vztrajnosti Mihaela Vošnjaka, ki mu je pozneje kot poslancu uspelo doseči dograditev proge. Spoznal je namreč podjetnika Edvarda Klemensiewiczza, čigar podjetje je takrat trasiralo progo Bobovo–Rogaška Slatina. Mihaelu Vošnjaku je uspelo doseči, da je Klemensiewicz dogradil progo Celje–Šoštanj. Medtem je Vošnjak železnico povezal s premogovnikom v Šaleški dolini, ki ga je nato odkupil Daniel von Lapp. Povezava med Lappom in Klemensiewiczem je naposled udeležila izgradnjo proge Celje–Šoštanj–Velenje.³⁵

Vendar je naporno in odgovorno delo terjalo svoj davek. Vošnjak je namreč vse pogosteje bolehal za putiko. Kljub ljubezni do dela se je leta 1879 upokojil kot železniški inženir. Naselil se je v Celju, od koder je bila njegova soproga Henriette Deutschman, ki mu je povila edinca Bogumila. V Celju se je posvetil predvsem gospodarskim in političnim zadevam. Mihael Vošnjak je v politiko, tako kot njegov brat, vstopil razmeroma pozno, saj je prvič kandidiral in bil izvoljen 9. septembra 1884, mandat pa je trajal do 19. novembra 1889. Uspešen je bil tudi v drugem mandatu, ki je trajal od 14. oktobra 1890 do 13. februarja 1895. Obakrat je bil izvoljen kot poslanec v deželni zbor v Gradcu. Dvakrat je bil posla-

²⁷ Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 25–26; Vošnjak, *Spomini*, str. 55.

²⁸ Vošnjak, *Spomini*, str. 48–52; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 26.

²⁹ Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 9; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 26.

³⁰ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 12; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 27.

³¹ Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 27.

³² Prav tam, str. 29.

³³ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 14–15; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 10; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 34–35.

³⁴ Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 35.

³⁵ Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 11; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 36.

nec tudi v dunajskem državnem zboru, in sicer od 22. septembra 1885 do 18. decembra 1890 in od 9. aprila 1891 do 22. januarja 1897.³⁶

Kot poslanec v deželnem zboru v Gradcu je kazal zanimanje predvsem za vprašanja konkretnih težav Slovencev na Spodnjem Štajerskem. V poslanskih nastopih je opozarjal na pereča vprašanja gospodarstva, šolske politike, enakopravnosti slovenskega jezika na sodiščih in težkega gospodarskega položaja kmečkega prebivalstva.³⁷

Pogosto je zagovarjal uporabo slovenščine na uradih in sodiščih ter v pravnih dokumentih. Na seji januarja 1888 je na primer opozoril na potrebo po izvajanju vpisov v zemljiško knjigo v slovenščini, in sicer s pojasnilom, da je na Spodnjem Štajerskem 90 % Slovencev in 10 % Nemcev. Mihael Vošnjak je bil tudi prvi na Spodnjem Štajerskem, ki mu je ob pomoči odvetnika in prijatelja dr. Josipa Sernca uspelo doseči slovensko vknjižbo v zemljiško knjigo.³⁸

O naravnih nesrečah je v parlamentu redko spregovoril, izjema je bil potres na velikonočno nedeljo in ponedeljek, 14. in 15. aprila 1895 v Ljubljani, katerega posledice so čutili tudi na Spodnjem Štajerskem. Med potresom je bilo poškodovanih okoli 10 odstotkov hiš. Poškodovane so bile tudi številne cerkve, za katere je Vošnjak predlagal pomoč. Zavzel se je predvsem za popravilo šoštanske cerkve in v parlamentu izročil peticijo občine Šoštanj.³⁹

Upravičeno se je obregnil ob pomanjkanje zdravnikov v nekaterih krajih na Spodnjem Štajerskem. S to problematiko sta se spopadala tudi Šoštanj in Dravograd, ki sta nujno potrebovala zdravnika. Zavedal se je, da so občine finančno preobremenjene, a se mu je razprava o tako pomembni zadevi zdela nujna.⁴⁰

Da se je močno zanimal za domače kraje, kaže tudi primer že omenjene t. i. savinjske železnice. Leta 1891 je bila končno zgrajena lokalna železnica Celje–Velenje z odcepom Pesje–Škale (premogovnik) v sklopu Štajerskih deželnih železnic, in sicer kot del predvidene transversalne zveze Knittelfeld–Dravograd–Celje–Zaprešič. O nezadovoljstvu krajanov z razmerami na savinjski železnici je poslanec Lipold spregovoril leta 1892, o čemer je pisal tudi *Slovenski gospodar*. Kljub temu da so se prebivalci Šaleške doline veselili nove železniške proge, povsem zadovoljni niso mogli biti, saj so bile vse table le v nemškem jeziku. Mihael Vošnjak se je pritožil tudi zaradi gospodarskih posledic, ki jih je železnica prinesla v Šaleško dolino: »Na dalje pa še imamo Šalečani, posebej še Velenjci pritoževati se zoper visoko vožnjino na novi železnici.

Poprej nismo več plačevali za blago na voze, kakor sedaj na železnici; na robe manj. Ako ostane vožnjina taka na železnici, potem ne bode za njo veliko dela.«⁴¹

Mihael Vošnjak sicer ni bil strokovnjak za ceste, vendar je o njih v deželnem zboru v Gradcu enkrat vendarle spregovoril, in sicer konec septembra 1888 v proračunski razpravi za leto 1889. Takrat je namreč opozoril, da si cesta od Šoštanja proti Koroški zasluži večjo deželno podporo in ohranitev značaja okrajne ceste II. reda.⁴²

Pomembna je bila tudi njegova vloga pri uveljavljanju slovenskega jezika v šolah. Avstrijsko politiko je dolgo zaposlovalo vprašanje slovenskih vzporednic na celjski gimnaziji. Tako je aprila 1888 Vošnjak skupaj s 14 poslanci vložil interpelacijo, saj naj bi minister za uk in bogočastje določil ukinitve vzporednih razredov na gimnaziji v Celju. Vošnjak je skupaj s poslanskimi kolegi opozoril, da bi s tem povzročili škodo slovenskim dijakom iz Gornjega Grada, Vranskega, Šoštanja, Konjic, Šmarja, Kozjega, Sevnice, Brežic in Laškega.⁴³ Zaradi t. i. celjskega vprašanja je naposled padla celo avstrijska vlada. A Slovenci so nazadnje skupaj z Vošnjakom slavili, saj so bile slovenske vzporednice na Celjskem zagotovljene. Na koncu se je celjsko vprašanje razrešilo in 18. junija 1895 je bila v proračun sprejeta postavka 1.500 goldinarjev za slovenske vzporedne nižje razrede na gimnaziji v Celju. Vendar je problematika tako slovenske kot nemške poslance še dolgo zaposlovala ter postajala vse večje jabolko spora med nemškim in slovenskim prebivalstvom v Celju.⁴⁴

6. maja 1874 se je Mihael Vošnjak poročil s Henriette Deutschman (Henriko Dežman), hčerko Franca in Terezije, po očetovi smrti pastorko hotelirja Franca Kamererja v Celju in vdovo po svetniku celjskega sodišča Mayerju, s katerim je imela sina Frana Mayerja, ki je bil pozneje dolgoletni šoštanski župan. Henriettina mati je bila, tako kot Mihaelova, iz Kasaz v Šentilju. V Celju je Mihael Vošnjak s soprogo bival v enonadstropni hiši na Graški. Tam se jima je 4. septembra 1882 rodil sin Bogumil. V Celju je bil Mihel Vošnjak ne samo politično, temveč tudi gospodarsko izjemno dejaven. Začel je namreč ustanavljati hranilnice in posojilnice, zaradi česar so ga sodobniki upravičeno imenovali za očeta slovenskega hranilništva.⁴⁵

Pobudo za ustanavljanje posojilnic in hranilnic je sicer po češkem vzoru dal Josip Vošnjak, v praksi pa jo je udeleževal mlajši Mihael. Prve posojilnice so ustanovili v Ljutomeru (1872), Šentjakobu v Rožu

³⁶ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 54; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 44.

³⁷ Gačič, *Mihel Vošnjak*, str. 48.

³⁸ Sernec, *Spomini*, str. 29; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 56.

³⁹ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 82; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 64.

⁴⁰ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 85; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 65.

⁴¹ *Slovenski gospodar*, 7. 4. 1892, št. 14, str. 105–106, »Savinjska železnica«, Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 66.

⁴² Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 88; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 67.

⁴³ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 102–103; Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 73.

⁴⁴ Gačič, *Mihael Vošnjak*, str. 83.

⁴⁵ Prav tam, str. 99.

na Koroškem (1871), gornjesavinjsko so ustanovili v Mozirju (1873), Šoštanju (1874) in Metliki (1875). V Ljubljani so leta 1875 ustanovili Hranilni in posojilni konzorcij ter leta 1876 posojilnico v Ormožu.⁴⁶

V Šoštanju so posojilnico ustanovili predvsem na pobudo očeta, Mihaela Vošnjaka, ki jo je vodil vse do svoje smrti leta 1879. Polni naziv te posojilnice je bil Hranilnica in posojilnica v Šoštanju, registrirana zadruga z neomejenim jamstvom. V sodni zadrugi register je bila vpisana 2. oktobra 1874. Kot svetovalec in sodelavec je očetu Vošnjaku pomagal Mariborčan Franc Rapoc, ki je takrat v Šoštanju služboval kot notar. Leta 1880 je bilo v zadrugi register vpisano novo načelstvo. Za ravnatelja je bil imenovan Jožef Majhen iz Velenja, blagajnik je bil Franc Vošnjak in preglednik Ivan Vošnjak. Po pravilih je imela zadruga glavne in opravilne deleže. Na občnem zboru so lahko glasovali samo lastniki glavnih deležev, pregledništvo pa so lahko volili vsi. Od dobička so prejeli 5-odstotno dividendo. Načelstva so se v poznejših letih še menjavala in se številčno povečevala. Vodstveno mesto sta kasneje prevzela dr. Fran Mayer in Ivan Vošnjak, vendar je po zapisih zadrugnega registra dr. Mayer iz načelstva izstopil leta 1910. Zadruga je poslovala do 9. oktobra 1921, ko je občni zbor sklenil, da se razdruži in likvidira.⁴⁷

Ko je Mihaelu Vošnjaku za rakom umrla soproga, se je zaradi dediščinskih nesoglasij, nemškega pritiska, težav v Zadrugi zvezi ter sinove bolehnosti preselil v podnebno ugodnejšo Gorico, kjer je bil predvsem mecen mladim izobražencem. Ob začetku prve svetovne vojne je njegov sin Bogumil pobegnil v emigracijo in se pridružil Jugoslovanskemu odboru. Sinu se je v emigraciji kmalu pridružil Mihael Vošnjak, ki je v Švici skrbel predvsem za sinove rokopise, vodil Fond slovenske emigracije in celotno sinovo agitacijo finančno podpiral, čeprav so mu avstrijske oblasti zaradi sinovega dezerterstva zaplenile precejšen del premoženja. Ob nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, za katero si je prizadeval tudi Mihael Vošnjak, se ta ni nemudoma vrnil v domovino. Odlašal je skoraj dve leti, a ko se je 2. julija 1920 naposled odločil za vrnitev, ga je izdalo srce in umrl je v Švici, kjer je bil sprva tudi pokopan. Svete maše zadušnice za Mihaelom Vošnjakom so 13. julija 1920 brali v farni cerkvi v Celju ter v cerkvi Sv. Mohorja in Fortunata v Šoštanju.⁴⁸

Novembra 1927 je Mihaelovemu sinu Bogumilu Vošnjaku očetove posmrtno ostanke slednjič uspelo prenesti iz Švice v domovino. Na pobudo posebnega odbora za priznanja narodnih zaslug so bili na državne stroške prepeljani v domovino. Pripeljali so jih preko Avstrije. Preko Maribora so krsto 17. novem-

bra pripeljali na železniško postajo v Celje, nato so jo po pogrebnih svečanostih odpeljali skozi Velenje v Sentilj pri Velenju in Mihaela še istega dne pokopali ob ženi Henriette.⁴⁹ Da Šoštanjčani niso pozabili na rojaka, ki je kot politik in gospodarstvenik tudi njim prinesel marsikatero dobroto, priča meščanska šola v Šoštanju, ki se je z dekretom ministrstva za prosveto leta 1935 preimenovala v Meščansko šolo Mihe Vošnjaka v Šoštanju.⁵⁰

Bogumil Vošnjak (1882–1959), pravnik, politik in diplomat

Naslednji v vrsti Vošnjakov, ki so imeli neposredni ali posredni vpliv na razvoj Šoštanja, je edinec Mihaela Vošnjaka Bogumil Vošnjak. Rodil se je v Celju 4. septembra 1882. A ker je bil njegov oče Šoštanjčan, je tudi Bogumil v otroštvu obiskoval sorodnike v Šoštanju.

Bogumil Vošnjak je otroštvo preživel v Celju, kjer je obiskoval šolo, dokler mu mati Henriette ni umrla, kar je bil eden izmed razlogov, da sta se z očetom Mihaelom preselila v Gorico. Tam je Bogumil zaključil gimnazijo, nato pa odšel na študij prava v Prago, Gradec in na Dunaj, kjer je leta 1906 doktoriral iz prava in državnih znanosti. Nato je v Parizu študij nadaljeval na École des sciences politiques, kjer je študiral državne znanosti. Leta 1912 je bil kot prvi Slovenec habilitiran za zasebnega docenta za obče državno pravo na zagrebški univerzi. Med prvo svetovno vojno je pobegnil v Švico, kjer se je začela njegova politična in diplomatska pot. Bil je slovenski predstavnik južnoslovanske emigracije, združene v Jugoslovanskem odboru. Med vojno je bil podpisnik Krfske deklaracije in agitator južnoslovanske združitve v ZDA. Po vojni je bil imenovan za generalnega sekretarja jugoslovanske delegacije na pariški mirovni konferenci, nato pa za izrednega poslanika v Pragi. Bil je dolgoletni poslanec v narodni skupščini. Med drugo svetovno vojno je stopil na stran Draže Mihailovića, zaradi česar je ob koncu vojaških spopadov zaradi ukaza o njegovi likvidaciji najprej pobegnil v Rim, leta 1947 pa v ZDA, kjer je tudi umrl. V svoji dolgi ter pestri politični in zunanje-politični karieri je nastal bogat opus njegovih knjižnih izdaj v slovenskem, srbskem in angleškem jeziku. Vendar lahko njegovo uspešno kariero pripišemo tudi njegovemu družinskemu ozadju, saj je bil sin uglednega in premožnega Mihaela Vošnjaka. Z očetom sta bila dobra zaupnika in prijatelja, zelo tesne stike in dober odnos je imel s stricem Josipom ter s svojim polbratom dr. Franom Mayerjem. Bogumil je bil na šoštanjško poreklo in rodbino Vošnjak izredno ponosen, kar raz-

⁴⁶ Prav tam, str. 105–106.

⁴⁷ Orožen, *Celje in slovensko branilništvo*, str. 27–30; Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 16–18; Gačić, *Mihael Vošnjak*, str. 106.

⁴⁸ Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 37; Gačić, *Bogumil Vošnjak*, str. 46.

⁴⁹ Gačić, *Mihael Vošnjak*, str. 154.

⁵⁰ *Zadrugi vestnik*, 15. 10. 1937, št. 10, str. 145, »Proslava 100 letnice Mihe Vošnjaka«; Omahen, *Mihael Vošnjak*, str. 37; Gačić, *Mihael Vošnjak*, str. 157.

Bogumil Vošnjak (SI AS 1039, Osebni fond Bogumila Vošnjaka, mapa 1).

krivajo številni njegovi zapisi. Prenekatera zdaj znana dejstva o znamenitih bratih Vošnjak bi verjetno ostala slovenskemu zgodovinopisju nerazkrita, če jih ne bi obelodanil prav Bogumil Vošnjak.⁵¹

Ne le s pisano besedo, temveč tudi praktično je Bogumil Vošnjak predvsem kot narodni poslanec pomagal rojstnemu kraju svojega očeta in strica ter Šaleški dolini kot celoti. A najprej se ozrimo na zapise njegovega čutenja in naklonjenosti do Šoštanja. Čeprav se je rodil v Celju, ni skrival, da njegovi predniki izvirajo iz Šaleške doline oziroma Šoštanja, ki

je njegovi družini omogočil gospodarski in politični napredek. Šaleško dolino je slikovito orisal v knjigi *Ob stoletnici rojstva Mihe Vošnjaka, prvega slovenskega zadrugarja*: »Prva geografska tovarišica savinjske doline je šaleška. Če tudi po svojem obsegu mnogo manja, vendar jo odlikuje ista naravna in gospodarska zaokroženost, ki je tako značilna za savinjsko dolino. V ozadju je mogočna Urška gora, ki s svojim širokim, plastičnim hrbtom tako lepo označuje koroško mejo. Bližji je kakor prirodna kulisa Smrekovec in sv. Križ. Na meji med šaleško in savinjsko dolino je pa ljubka Oljska gora s svojo tako lepo crkvo, daleč vidno tja proti Celju.«⁵²

⁵¹ Več o Bogumilu Vošnjaku in njegovem delovanju gl. Gačič, *Bogumil Vošnjak – politik in diplomat*.

⁵² Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 36–37; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 7.

V svojem zapisu je orisal tudi grajske kulise, ki so obdajale Šaleško dolino: »*Ta harmonični šaleški amfiteater zaključuje velenjski grad, kakor da ga je romantičen pesnik v svojih sanjah postavil na svoje mesto. Da se dobi pravo sliko milovidnosti te pokrajine, je treba gledati v bližini razvalin grada Šaleka tja dol na to danes tako živo in delavno dolino.*«⁵³

Bogumil Vošnjak je verjel, da so domači kraji izoblikovali njegovega očeta in strica, Mihaela in Josipa Vošnjaka: »*Ta tako prijazna šaleška dolina je gotovo uplivala na duhovno formiranje bratov Vošnjakov. Oba sta bila harmonični prirodi. Vsa tako ljubeznjiva narava je rano v njima budila smisel za lepoto in duševno plemenitost. Njihova mladost je v dneh pozne romantike, ki uživa v pokrajinski lepoti. Radi tega prirejata mlada Vošnjaka v prijetnem društvu mladih Šoštanjčanov izlete na vrhe, ki obdajajo šaleško dolino.*«⁵⁴

V svojih zapisih se je spomnil tudi matere Vošnjakov, babice Jožefe, in o njej v spominih na očeta zapisal, da so jo pokopali v Šentilju, kamor je leta kasneje prenesel še očetove posmrtni ostanke: »*.../Šent Ilj, sloveč po svojem sadju, pa prej tudi po svojem vinu, leži v dolini mehkih kontur, v pokrajini čisto slovenskega tipa. Tam je na cerkvenem obzidju pokopana Jožefa Vošnjak, ki je skoraj dosegla sto let življenja, mati obeh Vošnjakov. Sinovska pijeteta je zahtevala, da sem dal prevoziti svojega očeta Miho iz Territeta v Švici v Šent Ilj, kjer počiva poleg moje matere in svoje ljubljene soproge Henrijete, ki je bla pokopana v senci milje šentilske cerkve že četrto stoletja prej.*«⁵⁵

Pisma razkrivajo, da sta bila Bogumil Vošnjak in njegov polbrat, šoštanski župan Fran Mayer, v dobrih odnosih in da sta si pomagala. Tako je Mayer Vošnjaku pomagal ob očetovi smrti. Po smrti Mihaela Vošnjaka je ostalo nekaj dediščine, ki jo je šel iskat Fran Mayer. Oporoke sicer ni našel, vendar je sklepal, da mora biti v kakšni pošti, naslovljeni na Bogumila Vošnjaka. Mayer je vzel le korespondenco, ki jo je imel pokojnik pri sebi, in zapuščinsko razpravo obravnaval po švicarskem pravu. 5.000 avstrijskih kron in 1.500 švicarskih frankov, ki jih je našel pri pokojnem Mihaelu, je Mayer vzel s seboj in položil na Ljubljanski hranilni banki. Bogumilu je sporočil, da je knjižico južnoštajerske hranilnice shranil doma, na njej pa je bilo 28.000 kron. O vseh zadevah naj bi se polbrata dogovorila, ko bi Vošnjak s soprogo prispel v Šoštanj.⁵⁶

Mayer je izvedel, da brat namerava novembra 1920 obiskati Šoštanj, a mu je to odsvetoval, saj njega in njegove soproge Nade ne bi mogli primerno pogostiti. Šoštanjška občina je namreč zasedla njihovo sobo za

tujce, zato je pred volitvami ni bilo mogoče uporabljati. Še hujše težave so jih pestile zaradi pomanjkanja poslov, zaradi česar so odpustili še zadnje dekle. Zato je upal, da ga bo brat s soprogo obiskal šele takrat, ko bodo lahko spet zaposlili kuharico in sobarico.⁵⁷

Ko je Vošnjak deloval v državni službi, predvsem kot poslanik v Pragi, je bil verjetno finančno še dobro preskrbljen, o čemer priča zapuščina po očetu. Tako mu je leta 1922 brat Mayer pisal, da je Kemična tovarna v Šoštanju, pri kateri je imel Vošnjak 30 delnic, izdala nove, pri čemer so mu pripadale še štiri, a da dividend v tem letu še niso izplačevali. Kemična tovarna je bila deležna Vošnjakovega očitka, da ne izvaja zadostne propagande, vendar ga je brat pomiril, da je do takrat izdelovala le en izdelek, ki ga je v večji meri prodajala le v Nemčijo, in da se bo stanje zagotovo izboljšalo ob uvedbi novih izdelkov. Pisma razkrivajo, da se je stanje tovarne izboljšalo, saj mu je Mayer že naslednje leto sporočil, da mu pripada novih enajst delnic.⁵⁸

Ko je leta 1931 kandidiral za narodnega poslanca, je volilni shod potekal tudi v Šoštanju, saj je kandidiral za slovenjgraški srez. Volitve so potekale 8. novembra 1931 in Bogumil Vošnjak je slavil zmago. V zvezi z volitvami in kandidati mu je pisal polbrat Fran Mayer, ki je dobil novice o nekaterih kandidaturah. Nekdanji organizator prepovedov, kulturni in politični delavec Janže Novak je namreč želel v Gornjem Gradu kandidirati tajnika, geodeta Milana Mravljeta, ki je bil menda sila nejevoljen, ker se je Šoštanj s Slovenj Gradcem že odločil, in dal vedeti, da so se prenatgali, ker kandidature v Ljubljani še niso bile potrjene. Ob to se je obregnil Mayer, ki je bratu pisal, da bi bilo nemara dobro priporočati, »*da se Ljubljana, koja nikoli ni poznala Štajerske geografije, ne meša preveč v naše razmere in vpošteva tudi željo lokalnih faktor[j]ev.*«⁵⁹

Skupščinske volitve so torej potekale 8. novembra 1931. Mayer, ki je konec meseca prišel iz bolnišnice, je Bogumilu Vošnjaku pisal o poteku volitev v Šoštanju, kjer je ob dopoldanskem štetju glasov kazalo, da ima Vošnjak vedno za 200 do 300 glasov prednosti pred drugima kandidatoma. Poročal mu je o neuspehu bratranca Maksa Goričarja, ki je kandidiral v Slovenskih Konjicah, ker je, kot je zapisal Mayer, verjel Ljubljancanom in se podal v kraj »brez vsakršnega upanja«. Ker je brat v času odpiranja volilnih glasovnic zaradi kile pristal v bolnišnici, je stricu Vošnjaku pisala nečakinja Majka Mayer. Poslala mu je seznam in natančno označbo, kdo je koga volil in kateri volivci niso volili.⁶⁰

⁵³ Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 36–37; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 7.

⁵⁴ Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 36–37; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 7.

⁵⁵ Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 36–37; Vošnjak, *Ob stoletnici*, str. 7.

⁵⁶ SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 22. 7. 1920.

⁵⁷ SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 23. 10. 1920.

⁵⁸ SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 25. 6. 1922; SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 24. 7. 1922; SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 27. 9. 1922.

⁵⁹ Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 253–254.

⁶⁰ SI AS 1039, fasc. 7, Pismo Nejke Mayer Vošnjaku, 12. 11. 1931; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 257.

Kot narodni poslanec se je velikokrat spomnil na sokrajane svojega očeta Mihaela in na druge prijatelje, ki jim je pomagal, kolikor je bilo v njegovi moči. Zavzemal se je na primer za vpeljavo šolskega vlaka Velenje–Šoštanj–Topolšica, a je iz Generalne direkcije iz Ljubljane dobil odgovor, da zaradi varčevalnih ukrepov uvedba dodatnih vlakov, predvsem šolskih, zaenkrat ne bo mogoča.⁶¹

Konec leta 1932 je Vošnjaku zopet pisal polbrat Mayer in mu v pismu pojasnil zadeve, povezane s šoštanskim vodovodom, za katerega so na nekaj mestih prosili za subvencijo. Za meščansko šolo v Šoštanju so iz občinskega proračuna črtali 22.000 dinarjev, z obrazložitvijo, da mora za meščanske šole skrbeti banovina. Črtali so tudi sredstva za katehetsko plačo, saj sosednje občine niso prispevale nič. Seveda se je Mayer na brata obračal kot na poslanca, ki je zaradi tega imel stike z določenimi pristojnimi osebami, ki bi lahko Šoštanju pomagale pri tovrstnih zapletih. Županu Mayerju se je zdelo, da so za leto 1933 dobili premalo sredstev za Dravsko banovino, zato je brata prosil, naj posreduje v Ljubljani ali Beogradu za višja sredstva za gradnjo ceste Šoštanj–Črna, ki je spadala pod Vošnjakov volilni okraj.⁶²

Vošnjak je bil nekaj časa član *Jugoslovanske nacionalne stranke*, zato mu je februarja 1934 pisal Jože Menhart iz Topolšice, predsednik krajevne organizacije *Jugoslovanske nacionalne stranke*, in mu sporočil, da bo v Topolšici kmalu potekal občni zbor stranke in da bi bili zelo veseli, če bi se jim pridružil ali vsaj poslal svojega zastopnika. Menhart ga je hkrati prosil za pomoč. Leto poprej so jim namreč z ministrstva dovolili, da od pacientov državnega zdravilišča Topolšica pobirajo takso, ki je bila namenjena izgradnji nove šole. A s prihodom novega ekonomista so jim pretili, da bodo ukinili omenjeno takso. Vošnjak naj bi se na Menhartovo prošnjo pozanimal o zadevi, tako da bi lahko ustrezno ukrepali. Opozorili so, da je v občini 620 volivcev in da si bodo ti zapomnili, kdo jim je pomagal.⁶³

Kmalu zatem so Velenjčani iz občinske organizacije *Jugoslovanske nacionalne stranke* prosili za vpeljavo potniškega vlaka k tovornemu za jutranji prevoz meščanskošolskih otrok od Velenja do Šoštanja. Svojo prošnjo so naslovili na Direkcijo državnih železnic v Ljubljani in Vošnjaka prosili, naj jih priporoči direktorju državnih železnic Josipu Cugmusu, ki je bil šoštanski rojak, saj je njegov oče vrsto let upravljal šolo na Plešivcu in tam živel kot upokojenec. Upravičeno so upali na ugoditev prošnji.⁶⁴

Proti koncu leta 1934 so Mayerja skrbeli napovedani višji davki – šoštanskega župana je to zanimalo

predvsem zaradi priprave proračuna za naslednje leto. Osebo je davčni upravi nasprotoval, saj krajani niso imeli sredstev, ker je imela živina prenizko ceno, vina ni bilo veliko, tudi letina sadja je bila slaba. S svojim negodovanjem ni bil uspešen, saj mu je davčni urad odgovoril, da se mora držati predpisov od zgoraj.⁶⁵

Na Bogumila Vošnjaka so se obračali tudi drugi Šoštanjčani. Tako mu je leta 1932 pisal ravnatelj Martin Vrečko in ga prosil za posredovanje glede hčerke Vladke Vrečko, ki je pravkar zaključila malo maturo. Absolventom meščanskih šol namreč finančni zakon ni dovoljeval vpisa na učiteljske, zato je Vrečko prosil za izjemo. Vošnjak naj bi v njegovem imenu pri ministrstvu za prosveto prosil, naj v tem primeru naredijo izjemo, saj je šlo za ravnateljevo hčer.⁶⁶

Konec leta 1933 se je nanj obrnil šoštanski učitelj Štefan Kaiser, ki je deloval v tamkajšnjih društvih in si z nizko plačo uredil skromno stanovanje. Vendar ga je po treh letih službovanja Banska uprava v Ljubljani premestila na Razbor pri Slovenj Gradcu, a tega ni želel. Kaiserjevemu pismu sta bili priloženi prošnja in obrazložitev Šolskega upraviteljstva osnovne šole v Šoštanju. Potožilo je, da je tudi v Šoštanju primanjkovalo učiteljev in da bi odhod še enega pomenil veliko izgubo. Opozorilo je, da so v Šoštanju starši sami pazili na razvoj šole in uspehov ter da je veliko njihovih otrok kasneje odšlo v meščansko šolo. Spomnilo je, da je Šoštanj industrijsko mesto, kjer so starši morali poskrbeti za ustrezno izobrazbo svojih otrok. Do premestitev in primanjkljajev učnih moči po njegovem prepričanju v okoliških krajih ni prihajalo, zato se je obrnilo na Vošnjaka, naj kot poslanec posreduje pri ministrstvu in prepreči premestitev učitelja Kaiserja na Razbor.⁶⁷ Nanj se je obrnil tudi Maistrov borec in pedagog Srečko Majer, ki je verjel, da ima Vošnjak kot vplivna oseba številne zveze v Beogradu. Majer je namreč kandidiral za šolskega upravitelja v Šoštanju. Za upravitelja so se prijavili trije, a le Majer je imel deset let izkušenj z upraviteljskimi posli. Vošnjak naj bi zanj posredoval pri pristojnih organih.⁶⁸ Posredoval je tudi za kiparja iz Saleške doline Ivana Napotnika, za katerega je predlagal odlikovanje.⁶⁹

Do zadnjega odmevnejšega Vošnjakovega posredovanja v imenu Šoštanjčanov je prišlo ob začetku druge svetovne vojne. Ob pripravah na vojno, ki je prežala tudi na Kraljevino Jugoslavijo, so v vojsko že vpoklicali marsikatero mladeniča. Nič drugače ni bilo z gimnazijcema iz Šoštanja Antonom Arzenškom in Karlom Destovnikom Kajuhom. Zato so se njuni starši ob njegovem obisku v Šoštanju obrnili

⁶¹ SI AS 1039, fasc. 3, Cugmusovo pismo Vošnjaku, 16. 3. 1931.

⁶² SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 31. 12. 1932; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 279.

⁶³ SI AS 1039, fasc. 7, Menhartovo pismo Vošnjaku, 28. 2. 1934.

⁶⁴ SI AS 1039, fasc. 8, Dopis Občinske organizacije JNS Velenje, 8. 2. 1934.

⁶⁵ SI AS 1039, fasc. 7, Mayerjevo pismo Vošnjaku, 20. 11. 1934; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 281.

⁶⁶ SI AS 1039, fasc. 12, Vrečkovo pismo Vošnjaku, 8. 7. 1932.

⁶⁷ SI AS 1039, fasc. 5, Pismo Štefana Kaiserja in Šolskega upraviteljstva osnovne šole v Šoštanju Vošnjaku, 19. 11. 1933.

⁶⁸ SI AS 1039, fasc. 7, Majerjevo pismo Vošnjaku, 22. 10. 1936.

⁶⁹ SI AS 1039, fasc. 7, Dopis Ministrstvu za prosveto, 30. 11. 1932.

na Vošnjaka. Zaradi vpoklica mladeniča nista mogla dokončati šolskih obveznosti, zato je Vošnjak zanju posredoval pri divizijskem generalu Leonu Rupniku, da bi ju oprostili vaj, saj sta bila v delovnem bataljonu v Ivanjici.⁷⁰ Ali je bilo Vošnjakovi prošnji ugodeno, med njegovimi zapisi ne najdemo pojasnila. Prav tako iz ohranjenega gradiva ni mogoče zaznati Vošnjakovih dejavnosti, ki bi bile posredno ali neposredno povezane s Šoštanjem, saj je Bogumil Vošnjak med vojno ostal v Beogradu, kjer mu je zaradi bolezni umrla soproga Nada, medtem ko se je sam vse do konca vojne trudil prebežati v tujino, da bi tam deloval za dobro domovine, kot je storil med prvo svetovno vojno. A tokrat te sreče ni imel, saj je odšel šele po koncu vojne, ko je nova oblast zaukazala njegovo likvidacijo, sprva v Rim in konec leta 1947 v ZDA, kjer je ostal do smrti leta 1959.

Kot uvodoma zapisano, kraj, pokrajino in državo tvorijo in oblikujejo ljudje, ki tam bivajo ali zgolj izhajajo iz kraja, ki jim veliko pomeni, kar izkazujejo z različnimi prispevki in pomočjo, čeprav so kraj morda že zdavnaj zapustili. Nič drugače ni bilo z znamenitimi tremi Vošnjaki – Josipom, Mihaelom in Bogumilom. Vsi trije so Šoštanju dali svojevrsten prispevek in se morda tako zahvalili kraju, ki je dal streho in priložnost za delovanje, rast in uveljavitev nekdanj močne in častivredne družine Vošnjak. Kraj pod Pustim gradom je na treh Vošnjakih v mladosti pustil velik pečat, ki jih je oblikoval v to, kar so postali, in s čimer so lahko tudi sami veliko prispevali in zapustili tako Šoštanju kot Slovencem nasploh.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

MV – Muzej Velenje

Dr. Josip Vošnjak 7. I. 1834–21. X. 1911, Katalog razstave ob 150-letnici rojstva, dokument 1333/85

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

AS 1039, Vošnjak Bogumil 1894–1944.

ČASOPISI

Slovenski gospodar, 1892.

Südsteirische Post, 1891.

Zadružni vestnik, 1937.

LITERATURA

Aplinc, Miran: *Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja*. Šoštanj: Zavod za kulturo, 2005.

Čuček, Filip: Slovenski poslanci v štajerskem deželnem zboru 1848–1878. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 90, 2019, št. 2, str. 5–18.

Gačič, Aleksandra: *Bogumil Vošnjak – politik in diplomat*. Ljubljana: Jutro, 2017.

Gačič, Aleksandra: *Mihael Vošnjak. Prvi med vsemi: železniški strokovnjak, inženir, politik, oče slovenskega zadružništva. Ob 100. obletnici smrti Mihaela Vošnjaka in 110-letnici mesta Šoštanj*. Šoštanj: Prispevki, 2021.

Grdina, Igor: *Slovenci med tradicijo in perspektivo. Politični mozaik 1860–1918*. Ljubljana: Studentska založba, 2003.

Grdina, Igor: Spomini dr. Josipa Vošnjaka in dr. Josipa Serneca kot vir za historično sociolingvistiko slovenske Štajerske v XIX. stoletju. *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave: zbornik referatov 6. srečanja slavistov* (ur. Breda Pogorelec). Celovec, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1989, str. 133–149.

Hudales, Jože: *Šoštanj – mesto v Šaleški dolini*. Šoštanj: Naraks, 1985.

Marušič, Branko: *Sto slovenskih politikov*. Ljubljana: Prešernova družba, 2002.

Omahen, Dušan: *Mihael Vošnjak (1837–1920), pobudnik in organizator branilništva kot poslanec v Gradcu in na Dunaju, Razprava*. Ljubljana: samozaložba, 1978.

Orožen, Janko: *Celje in slovensko branilništvo*. Celje: Ljubljanska banka, 1977.

Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon (ur. Tončka Stanonik in Lan Brenk). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.

Prunk, Janko: *Slovenski narodni vzpon, Narodna politika (1768–1992)*. Ljubljana: DZS, 1992.

Rahten, Andrej: *Jugoslovanska velika noč: Slovenski pogledi na balkanski vojni (1912–1913) in jugoslovansko vprašanje*. Ljubljana: GV založba, 2012.

Rahten, Andrej: *Zaveznštva in delitve. Razvoj slovensko-hrvaških političnih odnosov v habsburški monarhiji 1848–1918*. Ljubljana: Nova revija, 2005.

Schmidt-Snoj, Malina: *Josip Vošnjak. Znameniti Slovenci*. Ljubljana: Nova revija, 2003.

Sernec, Josip: *Spomini*. Celje: Osrednja knjižnica, 2003.

Stropnik, Ivo: Izbrane slovstvene biografije. *Zbornik 1994/95, Šaleški razgledi 11* (ur. Ivo Stropnik). Velenje: Založništvo Pozoj, 1994, str. 31–63.

Vošnjak, Bogumil: *Ob stoletnici rojstva Mihe Vošnjaka, prvega slovenskega zadrugarja. 18. septembra 1837*. Beograd: Zadružna štamparija, 1937.

Vošnjak, Josip: *Spomini*. Ljubljana: Slovenska Matica, 1905.

⁷⁰ SI AS 1039, fasc. 9, Vošnjakovo pismo Rupniku, 12. 2. 1941; SI AS 1039, fasc. 9, Vošnjakovo pismo Rupniku, 9. 3. 1941; Gačič, *Bogumil Vošnjak*, str. 303.

S U M M A R Y

They left Šoštanj, but they never forgot it. Josip, Mihael, and Bogumil Vošnjak

A place is not only made of buildings and house numbers, the silent witnesses to its development, but also—and above all—those who had built it and those who have in any way contributed to its history and inscribed themselves in it. The article presents the Vošnjak family from the nineteenth century or, more specifically the Vošnjak brothers Josip and Mihael, and Bogumil Vošnjak. The opening segment offers a brief presentation of the family, starting with the father Mihael Vošnjak. The central part of the article focuses on the life and work of three famous family members—Josip, Mihael, and Bogumil. The first two were born in the (then still market) town of Šoštanj below Pusti Grad Castle, where they spent their childhood years. They prided themselves on their hometown and family, which is also reflected in their records, most notably in Josip's *Spomini* (Remi-

niscences). As educated, established, and nationally conscious personalities, they undoubtedly left an indelible mark on the town, both in the pursuit of their careers and as deputies in the provincial diet and the imperial council. Josip briefly worked as a physician in Šoštanj and founded the town's first pharmacy. His younger brother Mihael, a railway constructor, undoubtedly contributed to the development of Šoštanj by connecting it to the railway system. Furthermore, the brothers also brought many direct or indirect advantages to the town in their political capacity. Together with their father, they, among other things, established one of the first savings banks in Šoštanj. Albeit born in Celje, Mihael's son Bogumil Vošnjak provided his father's birth town with practical assistance. As an assembly member, he was often approached by the inhabitants of Šoštanj and lent a sympathetic ear to their woes and petitions. He never refused to help. Bogumil was immensely proud of Šoštanj and his origin, which he also expressed in his writings. In the light of the town's anniversary, it only seems appropriate to shed light on the contributions of those who helped shape it, including—and above all—the members of the Vošnjak family, who aroused the Slovenian national consciousness in what was formerly a German town.

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)